

KAHİRE HADİM SÜLEYMAN PAŞA CAMİİ VAKFIYELERİ

Prof.Dr.Oktay ASLANAPA

Mısır'ın fethinden sonra, ikinci vali olarak, 14 Aralık 1522'den 27 Mayıs 1523'e kadar, altı buçuk ay valilik yapıp, asayişini sağladıktan sonra, İstanbul'a dönen veya geri çağrılan Çoban Mustafa Paşa'dan sonra Üçüncü Mısır Valisi (1524-34) Hadım Süleyman Paşa Kahire Kalesi'nde Camii'ni 935 (1528)'de yaptırmıştır. Gebze Çoban Mustafa Paşa Camii, 930 (1523) süslemeleri ile yakın benzerlik gösteren Cami, Mısır'da ilk defa, Osmanlı Mimarisi için çok karakteristik üç yarım kubbe ve revaklı avlusu ile ortaya çıkıyor. Gebze Camii'ndeki birçok kompozisyonlar, renkli mermer süslemelerde, mihrapta ve aynı yükseklikteki duvar kaplamalarında yer alıyor. Duvarın üst kenarını dolanan zarif çiçekli kufi kitabe kuşağı da Gebze'deki orta kitabe kuşağının ince rumîlerle zenginleştirilmiş değişik karakterde bir benzeridir.

İki şerefeli minare, son cemaat yerinin sağ kenarında (güney) ve ilk Osmanlı minaresi olarak dikkati çeker. Revaklı avlunun kuzey dış köşesinde iki paye üzerine altı kubbeli ve kapalı bir bölüm vardır. Üç yarım kubbeli Cami plânının Mimar Sinan'dan önce ve Kahire'de uygulanması Osmanlı Mimarisinin gelişme kuvvetini gösterir.

Hadım Süleyman Paşa'nın yaptırdığı eserlerin Vakfiyeleri; bunlar hakkında ayrı ayrı etraflı bilgi vermektedir. 540 belgeden ibaret bu vakfiyeler 1967 yılında Kahire Evkaf Nezareti'nde keşfedilmiş ve daha önce bilinen eski belgelerden ayırd edilmek için **Cedid Başlığı** altında tasnif edilmiştir.

Bu belgeler, Ahmed M. el-Masry, Die Bauten von Hadim Sulaiman Pascha nach seinen Urkunden im Ministerium für Fromme stiftungen in Kairo, Berlin 1991'de yayınlanmıştır. Bu kitapta, belgeler 40 numara göre, sıra ile ele alınmış, caminin yapılması ve bakımı için tahsis edilen Vakıfları belirlenmiştir. Hadım Süleyman Paşa, Mısır'daki Vakıfların idaresi için, bir Nazir-el Vakf, vakıf memur ve işçilerin idarecisi olarak da bir mütevellî (cami vakfının kiralarnı toplamak, ücretleri dağıtım, çalışmalarını kontrol etmekle görevli), bir kâtip, muhasebeci, bir mubaşir, Şuhud el Vakıf, 2 şahid, bir Cabi (tahsildar), bir sarraf (Paraların kontrolü için), binaların bakımı için usta işçiler, Murammim (Restoratör), Sabbak (tenekeci), Murammim as salasil (Zincirler ve kapı kilitleri tamircisi), bütün bunların maaşları, görevleri, vakfiyelerde açıkça belirtilmiştir.

Caminin bütün duvarları ve içi Bait as Salat, Haram (avlu), kible eyvanı, mihrap, müezzin mahfili, büyük kubbe, minber, iki büyük şamdan, Kur'ân okuma rahlesi, ağaç kapılar, pencereler, kubbe ve yarım kubbelerin çinileri (Yeşil çiniler bugün dökülmüş), bütün eyvanlar ve revaklar, revaklı avlu, türbe, fıskiye denilen abdest muslukları,küttab veya mekteb, hepsi vakfiyede birer birer gösterilerek, kitabelerinin ne olduğu da yazılmıştır.

Cami görevlileri de vakfiyede İmam, Hatib, Murakki (Vaizin yardımcısı), Müezzinler (4 adet), Muvakkit, her Cuma Kur'ân'ın onda birini okuyan Hafızlar, 30 Hafız bayramlar ve aşure (10 Muharrem) dışında her öğle namazından sonra, camide her biri 1 cüz okuyacaktı. Bunun sevapları 7 cüz Hz. Muhammed ve diğer Peygamberler için, 5 cüz Kanunî Sultan Süleyman, 5 cüz Sultan Bayezit'in ruhuna, 5 cüz Sultan Selim'in ruhuna 3 cüz diğer Müslümanlara ve son 5 cüz vakıf sahibine adanıyordu.

Madih: (Her Cuma Kur'ân ve Hadislerin okunmasından sonra, Hz. Peygamberin methiyelerini yapmak).

Kari el Kur'ân (Bayram ve Aşure günlerinden başka hergün, rahlede açık duran Kur'ândan ayet okuyacak)

Kari el Hadis (Her yıl Recep, Şaban ve Ramazan'da camie gelip, Sahih-i Buhari'den okuyacaktı)

Yetimler için muallim, çocuklara hergün Kur'ân ve okuyup yazma öğretecekti (Mueddib el eytam).

Arif: Muallimin yardımcısı.

Kayyum: Camiin idarecisi.

Vakfın hademeleri: (4)ü camii süpüren, hasır ve halıları temiz tutan, mermerleri yıkayan, diğer ikisi yağ kandillerinin ve mumların bakımını yapan.

2 Saka hergün depodan su taşımak, bahçe sulamak, çeşme ve havuzlara, tuvaletlere temiz su sağlamak, cami önünü sulamakla vazifeli idi.

Bahçevan el cenaini; Cami bahçesinin ve ağaçların bakımını yapar.

Türbedar.

Türkçe bilen Acem veya Türk vaiz (Erkân el İslâm) İslâm'ın direklerini açıklayan. Sultan'a, ailesine ve vakıf sahibine dua eden.

Duacı: Her Cuma gelip, Kur'ân ve Hadislerin okunmasından sonra Sultan'a, ailesine ve vakıf sahibine dua okuyan.

Camii'n sucusu: Su depolarının bakım ve kontrolünü yapar.

Hadım Süleyman Paşa önemli bir liman ve ticaret merkezi olan Bulak'ta da bir Cami ve birkaç Kervansaray yaptırdı.

Bu Cami, XX. yüzyıl başında yeniden yapılmış, eski Camiin sadece minaresi kalmıştır. Vakfiyede bu Cami etrafıca yazılmış, caminin şahane tavanı belirtilmiştir.

Vakfiyede Süleyman Paşa'nın Kahire'de Takiya es Süleymaniye denilen Medresesi, Zaviyesi, Ticaret Merkezi olarak Funduk Han, Kayseriye, Dükkanlar, Makaid denilen oturma yerleri, Kervansaraylar yaptırmış, vakfiyede bunların ve görevlilerin fonksiyonu etrafıca anlatılmıştır.

Zaviyeler, Tekkeler birer kültür merkezi ve her ihtiyacı karşılayan müesseselerdi. Burada birer kahvehane vardı. Her tekkenin hamamı ve kayyımlar için birer ahır vardı. Bazı tekkelerde Semâhâne de vardı. Zaviyede kütüphane de bulunurdu. İstenen kitap bulunmazsa, hemen satın alınır. Hastalara doktor ve ilaç parası verilir, arkadaşları ihtiyaçlarını karşılar, üç aydan sonra iyileşmezse, Hastaneye götürülürdü.

Kahire'de Takiye as Süleymaniye denilen Hadım Süleyman Paşa Medresesi: Spoli sütunlar üzerine, kare biçiminde revaklı avlu etrafında kubbeli hücrelerle, klâsik Osmanlı medrese planı gösterir. Vakfiyeye göre Medresenin başında, bir Türk Müderris ve bekâr olarak görev yapacaktı.

Onun yanında ikinci önemli kimse Mu'id (asistan) yardımcı vardı. Kur'ân hocası, Hazin el Kütüb (Kütüphaneci), mücellit, Saka, Kâtib, Bevvab diğer görevlilerdi.

Kitabelerine göre bu medrese 950/1543-44'de Süleyman Paşa'nın Mısır'dan ayrılmasından sonra İstanbul'da iken (1541-1544) Vakıf gelirlerinden artan para ile yapılmıştı. Giriş cephesinde sağda dört, solda üç dükkan vardı.

Süleyman Paşa'nın kaybolan yapıları arasında, Ticarî yapılar, evler, tekstil, boya ve şeker fabrikaları, hayvanların sulanması için Bulak'taki Cami yanında iki büyük yalak vardı. Vakfiyede bunlar da etrafıca anlatılıp nasıl yönetileceği belirtilmiştir.

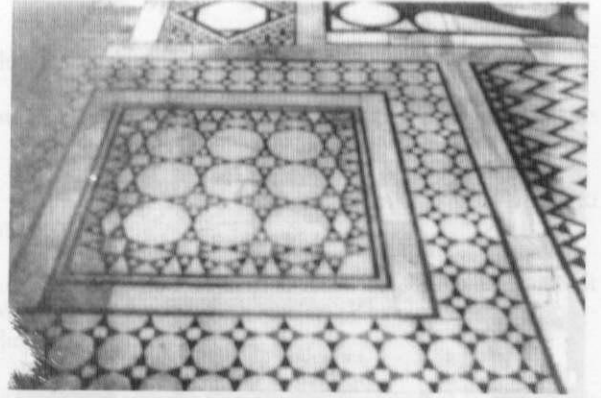

Res. 4: Kahire Hadım Süleyman Paşa Türbesi.

Res. 2: Kahire Hadım Süleyman Paşa Camii kible eyvanı ve yarım kubbesi.

Res. 3: Kahire Hadım Süleyman Paşa Camii avludan mermer döşeme ve pencere alınlık şebekesi.

